

دستاوردهای درس پژوهی در تدریس کیفی هنر

گزارشی از جشنواره راهبردهای یاددهی - یادگیری
موقعیت محور بارویکرد درس پژوهی

اشاره

روزهای پانزدهم و شانزدهم شهریور ماه ۹۵ جشنواره راهبردهای یاددهی - یادگیری موقعیت محور بارویکرد درس پژوهی در شهر تبریز برگزار شد. این جشنواره به دوره اول متوسطه اختصاص داشت و مدیریت آن با معاونت متوسطه (اداره کل متوسطه اول) بود.

خوشبختانه با صلاحدید شایسته همکاران دفتر متوسطه اول، درس فرهنگ و هنر پایه هفتم یکی از پنج درس این جشنواره بود. این حرکت و انتخاب صحیح نشان می‌دهد که کارگزاران تربیتی و آموزشی شأن بایسته‌ای برای درس هنر قائل‌اند و این نکته، تلاش بیشتر همکاران و دبیران هنر را برای تثبیت جایگاه این درس می‌طلبد.

گزارش زیر به توصیف بخش هنر جشنواره و دستاوردهای آن برای دبیران و معلمان هنر اختصاص دارد. به‌طور حتم، آثار مثبت جشنواره بیش از مطالبی است که در این گزارش می‌آید.

کلیدواژه‌ها: درس پژوهی، فرایند یادگیری، پژوهش در کلاس

رشد آموزش هنر

الگوهای برتر تدریس

عنوان الگوهای برتر تدریس در درس فرهنگ و هنر شاید بهترین عنوانی است که می‌توانیم به این جشنواره اطلاق کنیم؛ زیرا حضور ده گروه منسجم از دبیران هنر استان‌های اصفهان، البرز، لرستان، چهارمحال بختیاری، فارس، قزوین، مرکزی، اردبیل، قم و کرمانشاه در واقع همایشی باشکوه با حضور ۵۰ تن از دبیران با تجربه هنر را رقم زده بود. گروه‌های متشکل از دبیران هنر که دروس مهمی چون الفبای تصویر، طراحی گره، هنرهای آوایی، ریتم و شمسه را از کتاب فرهنگ و هنر سال هفتم برای تدریس انتخاب کرده بودند و حاصل کار گروهی خود را در قالب فیلم‌های تدریس سی دقیقه‌ای به همکارانشان نمایش دادند.

درس پژوهی

رویکرد درس پژوهی در نظام تعلیم و تربیت حرکت ارزشمندی است که فرایند یادگیری را در کف کلاس مورد کاوش و پژوهش قرار می‌دهد. در این حرکت ارزشمند، معلمان در قالب گروه‌های سه تا پنج نفره با یکدیگر به مشارکت و همکاری می‌پردازند.

به این ترتیب، مراحل چون انتخاب درس، طراحی آموزشی، اجرای تدریس، ارزشیابی تدریس و بازتاب تأثیر آن در برنامه‌ریزی مجدد درس، تجدیدنظر در تدریس، اجرای درس تجدیدنظر شده، ارزشیابی و بازاندیشی و سهیم نمودن دیگران در نتایج و دستاوردها، آغاز تا انجام فرایندی است که توسط خود دبیران هنر عملی می‌شود. بی‌دلیل نیست که درس پژوهی را پژوهش در عمل و پژوهش در تدریس به‌شمار می‌آورند.

افزایش حس کار جمعی و ایجاد مشارکت در میان معلمان همواره دغدغه‌ای بوده که برنامه‌ریزان تربیتی را به خود مشغول داشته است. اسپنسر، جامعه‌شناس آمریکایی، می‌گوید: «مشارکت، مشارکت می‌آورد.» و این همان جان‌مایه اصلی و کارکرد کامل کار مشارکتی در حوزه تعلیم و تربیت است.

نمایش فیلم‌های تدریس

جشنواره پس از مراسم افتتاحیه وارد مرحله

اصلی مأموریت خود شد. هشت فیلم سی دقیقه‌ای برگزیده کل فیلم‌های کشور در بخش هنر بود که هر کدام در وقت مقرر به نمایش درآمد. این فیلم‌ها نماهایی از ضرب‌آهنگ درس هنر متوسطه را نیز به نمایش می‌گذاشت. فیلم‌هایی که حسرت‌ها و آرزوهای معلمان هنر در دورترین نقاط کشور را نیز تداعی می‌کرد. در عموم فیلم‌ها امکانات مناسب تدریس و وسایل کمک آموزشی مشهود بود.

الحق و الانصاف شیوه ضبط فیلم تدریس یکی از روش‌های مطلوب برای بازاندیشی در شیوه تدریس به‌شمار می‌آید. فیلم‌ها گویای این نکته بودند که در ورای آن‌ها و یا به عبارتی در پشت صحنه آن‌ها سناریوی لازم و یا به قولی طراحی آموزشی همراه با برنامه‌ریزی انجام شده است. آن‌ها گویای مطالب خوبی بودند، برای مثال، تدریس بعضی از همکاران و دبیران هنر به‌رغم داشتن محاسن و مزایای ارزنده، به تکمیل و تکامل نیاز داشت. این تکمیل و تکامل هم به دبیر هنر مرتبط است و هم به امکانات موردنیاز در محیط مدرسه. برای نمونه، تدریس «دبیر هنر در کارگاه هنر» در مقایسه با تدریس در کلاس خالی از آثار و تصاویر، تفاوت کار را از نظر کیفی زیاد می‌کند. امروز مدرسه برای تدریس استاندارد و تدریسی که به تغییر نگرش در دانش‌آموزان منجر شود، نیازمند کارگاه هنر مجهز است. کارگاهی که مملو از آثار هنرهای تجسمی، صنایع دستی و هنری باشد، غنای بصری ذهن و ضمیر دانش‌آموزان را در پی دارد. به‌طور حتم، انگیزه در محیط آموزشی کارگاه هنر برای دانش‌آموز و معلم ارتقا می‌یابد و دستاوردهای آن به محورهای قابل تعمیم در سطح عمومی‌تر خواهد شد.

تدریس تصویری همکاران هنر به هیجان آمدن سایر همکاران را در نقد و نظر به دنبال داشت. مشاهده نحوه درس دادن همکاران و توجه به شیوه تدریس آن‌ها در این جشنواره فراهم شد. می‌دانیم که این نکته در نظام آموزشی ما هنوز جا نیفتاده است. دانشمند درس‌پژوهی، آقای «دکتر ساکاهموتو» که سخنران ویژه جشنواره بود، اذعان می‌کرد که دیدن تدریس معلمان توسط یکدیگر در نظام آموزشی ژاپن امری عادی است. این فرصت

کارگاهی که مملو از آثار هنرهای تجسمی، صنایع دستی و هنری باشد، غنای بصری ذهن و ضمیر دانش‌آموزان را در پی دارد

پیام دکتر عظیم محبی، مدیر کل دفتر دوره اول متوسطه

هنر فقط یک

درس نیست بلکه حوزه زیباشناختی

همه برنامه‌های درسی و تربیتی مدارس است. تقویت ذوق هنری در دانش‌آموزان از رسالت همه معلمان در قالب دروس مختلف

است. در عین حال، پرداختن به جایگاه ویژه درس هنر و معلمان این حوزه از رسالت‌های ویژه دفتر اول متوسطه می‌باشد. بر این

اساس، به همت گروه‌های آموزشی دفتر پس از سال‌ها، جشنواره

تدریس این درس در کنار چهار درس آمادگی دفاعی، ادبیات

فارسی، قرآن، و زبان انگلیسی مورد توجه قرار گرفت. امیدوارم

با این کار توانسته باشیم به نوعی، از تلاش‌های همه معلمان محترم

درس هنر تقدیر کنیم. در عین حال، انگیزه خلاقیت و نوآوری

بیشتر را نیز فراهم کرده باشیم. در اینجا همچنین، از همه معلمان

درس هنر به ویژه همکارانی که در جشنواره تدریس مبتنی بر

درس پژوهی شرکت کرده‌اند، سپاسگزاری می‌کنم.

■ دبیران هنر بر این باورند که هر تدریسی فضا و موقعیت خاص خودش را دارد. بنابراین، همکاران نباید فکر کنند که باید عین تجارب خود را در تدریس سایر همکاران پیدا کنند. بر این اساس، باید به نکات تازه نیز روی خوش نشان داد و از آن‌ها بهره گرفت. جشنواره با چنین نگاهی، محیط هم‌اندیشی و داد و ستد تجربه‌ها را ایجاد کرد.

■ فضای کارگاهی در آموزش کیفی مطالب درس پژوهی به‌ویژه در بخش هنر بسیار اثرگذار بود. در لحظاتی که دبیران هنر مشغول نقد و اظهارنظر درباره فیلم‌های تدریس بودند، یکی از کارشناسان دفتر متوسطه (سرکار خانم فاطمی) در سخنانی کوتاه، روایت خود را از درس پژوهی چنین بیان کرد:

«هدف درس پژوهی این است که چگونه یاد بگیریم از همدیگر بیاموزیم. درس پژوهی یک تغییر نگرش است، مسابقه نیست. اینکه چگونه چند نفر در کنار هم باشند و موضوعی را به زیبایی تدریس کنند و یک نفر خاص

در جشنواره گامی بود در این جهت که فرایند مشاهده کردن تدریس یکدیگر و استفاده کردن از آن برای همکاران هنر به امری عادی تبدیل شود. خود معلمان هنر نیز باید به این نکته مهم اهتمام کنند. زیرا بر اساس رویکرد درس پژوهی، مطالعه فرایند تدریس به مثابه روش‌شناسی شیوه‌های تدریس و بهره‌گرفتن از آن‌هاست. به زبان ساده، حاصل فرایند درس پژوهی هنر این است که معلم هنر از اثرگذارترین روش‌های تدریس متناسب با موقعیت تدریس بهره‌گیرد.

دستاوردها

■ جشنواره الگوهای برتر تدریس در بخش هنر نشان داد که سطح تدریس دبیران هنر نسبت به گذشته (شیوه گج و تابلو) ارتقای درخور توجهی یافته است. استفاده طبیعی از وسایل کمک‌آموزشی در هم‌افزایی کیفی تدریس تأثیر گذاشته است و معلمان مدت زمانی ۳۰ دقیقه‌ای، مهارت‌های خود را به‌خوبی به کار می‌گیرند.

باید به طرف
جشنواره‌های برویم
که در آن آرام آرام
رتبه‌بندی وجود
نداشته باشد و همه
چیز در آیینة کیفیت
و ایجاد حس لازم
نگریسته شود

جشنواره‌های برویم که در آن آرام آرام رتبه‌بندی وجود نداشته باشد و همه چیز در آیینة کیفیت و ایجاد حس لازم نگریسته شود و دبیری چه صمیمانه می‌گفت که «باید در کلاس حس داد و حس گرفت!»

■ لازم است در انتخاب فیلم‌های تدریس درس هنر تنوع نیز لحاظ شود. برای مثال، سه مورد تدریس درس هنر به شمسه اختصاص داشت که در مقایسه، فراوانی آن بالا بود.

■ پیشنهاد می‌شود ساخت فیلم‌های ۳۰ دقیقه‌ای تدریس به فیلم‌های استاندارد نزدیک شود؛ زیرا ارزش کیفی برخی از این فیلم‌ها به‌ویژه در بخش هنر به‌گونه‌ای است که با کمی حک و اصلاح و تدوین مجدد قابلیت پخش در رسانه‌های بزرگ‌تر را دارد.

■ توصیه‌ی رشد آموزش هنر این است که دبیران هنر از هم‌اکنون خود را برای حضور در جشنواره‌ی سال بعد آماده کنند.

■ برای تولیدات فاخر در حوزه‌ی تدریس هنر شایسته است معلمان و دبیران هنر، شیوه‌نامه‌ی جشنواره را به خوبی مطالعه کنند. این کار انتظارات و اختیارات را با هم به همکاران معرفی می‌کند.

■ برپا کردن کارگاه‌های آموزشی و توجیه کردن دبیران برای رسیدن به یک کار گروهی خوب و تدریس اثرگذار از دیگر ضرورت‌هاست. این کار می‌تواند توسط برگزارندگان فعلی انجام شود.

■ تداوم جشنواره‌ی الگوهای برتر تدریس در یک دوره‌ی زمانی و پنج ساله می‌تواند حجم قابل توجهی از تولیدات تصویری را فراهم آورد. این مجموعه نیازمند مکانی برای ارائه‌ی عمومی است. از همین رو، شایسته است وزارت آموزش و پرورش یک‌بار دیگر اندیشه‌ی راه‌اندازی «شبکه‌ی سیمای مدرسه» را با کمک رسانه ملی به مرحله‌ی عمل نزدیک کند. تولیدات موجود می‌تواند به‌عنوان پشتوانه‌ی این شبکه به ارتقای سطح کیفی آموزش در کلاس و تحقق فرایند درس‌پژوهی کمک شایانی کند.

لازم است از همت مستدام مهندس زرافشان معاون متوسطه، دکتر محبی مدیر کل دفتر متوسطه اول و خانم‌ها مسگرزاده و فاطمی و کلیه همکاران برگزارکننده‌ی جشنواره تشکر شود. امید است در پله‌های بعد شاهد جشنواره‌های کیفی‌تری باشیم.

کار گروه را با تدریس خود نمایندگی کند. در واقع، مجموعه طراحی آموزشی و شیوه‌ی تدریس درس‌پژوهی را تشکیل می‌دهد و هسته اصلی کار همان نوآوری‌های دبیران است که در تدریس و ارزشیابی اثر مهمی دارد.»

■ زمان سی دقیقه‌ای تدریس نشان داد که دبیران خبره‌ی هنر می‌توانند لب و لباب درس را در همان زمان به خوبی به دانش‌آموزانشان ارائه کنند. بنابراین، با مدیریت تدریس مطلوب می‌توان از زمان به‌طور شایسته استفاده کرد. ■ خوشبختانه بر اساس مطالب تازه‌ای که در کتاب هنر هفتم وارد شده است، معلمان در سازگار کردن توانایی خود با تدریس مفاهیم اولیه‌ی این هنرها کوشا شده‌اند. در جشنواره‌ی الگوهای برتر تدریس و ارائه‌ی نمونه‌های موفق، این موضوع کاملاً محسوس و مشهود بود.

برای نمونه، آموزش «ریتیم» در هنرهای آوایی آن‌هم به شکل جمعی و با استفاده از وسایل ابتدایی، آشنایی دانش‌آموزان را با این موضوع مهم هنری به خوبی، امکان‌پذیر می‌کرد.

روند کار با آموزش ریتیم بداهه بود که در نهایت به یادگیری ریتیم مناسب در جلسات بعد می‌انجامید. باید در نظر داشت که آموزش «ریتیم» با حضور ۴۰ (چهل) دانش‌آموز در کلاس هنر با آنکه از استانداردهای آموزشی فاصله دارد، به سختی قابل انجام است. این کار دشوار بود اما فیلم‌های تدریس، نشان از آن داشت که دبیران علاقه‌مند با موفقیت از عهده‌ی آن برآمده‌اند. این نکته به‌عنوان یک دستاورد باید در اختیار سایر دبیران هنر در سراسر کشور قرار گیرد.

برخی پیشنهادها

■ ضمن تشکر از دفتر متوسطه اول و معاونت محترم متوسطه وزارتخانه، شایسته است در بخش هنر، پایه‌های هشتم و نهم نیز در سال‌های آینده شرکت داده شوند. این حرکت تهیج و فعالیت بیشتر دبیران هنر برای شکوفایی و بروز خلاقیت‌ها و مشارکت در تجربه‌های یکدیگر را به‌دنبال دارد.

■ کارهای نمونه و موفق جشنواره با مشخصات لازم در سی‌دی‌هایی تنظیم و از مجاری آی‌تی در دسترس دبیران هنر قرار گیرد.

■ دبیران هنر بر این باورند که باید به طرف